

סימן א

בענין דיבור וכונה בתפלה

[א] תנועת וחיתוך השפתיים בלא שום קול, אי מיקרי דיבור או הרהור. [ב] בדברי הגר"ח זצ"ל [הל' תפילה פ"ד ה"א] בדין ב' כוונות שבתפלה וההבדל שביניהם.

3224567 תמונה

השווית הקול כיצד, לא יגביה קולו בתפלתו ולא יתפלל בלבו, אלא מחתך הדברים בשפתיו ומשמיע לאזניו בלחש, ולא ישמיע קולו וכו', וכ"מ בגמ' יומא [ע"ג ע"א] לענין שאלת אורים ותומים, אין שואלין בקול שנאמר "ושאל לו", ולא מהרהר בלבו שנאמר "על פיו יאור", אלא כדרך שאמרה חנה בתפלתה וכו', וכתב הרמב"ם הל' כלי המקדש [פ"י הי"א] ואינו שואל בקול רם ולא מהרהר בלבו אלא בקול נמוך כמי שמתפלל בינו לבין עצמו, כלומר, המתפלל מתפלל בינו לבין עצמו ואינו משמיע קולו לאחרים אלא משמיע לאזניו בלחש. וה"ג באורים ותומים משמיע בלחש לכהן, ו"כדרך שאמרה חנה בתפלתה" קאי אחרונייהו, דלא בהרהור ולא בקול רם אלא משמיע לאזניו, ובאורים ותומים משמיע לכהן, אכן קול מיהא בעינן.

ובגפ"ש החיים פרק ה' שניין לו מרן צביאור הלכה הנ"ל, אמר שביאר דבהרהור התפלה לצד לא יא' ידי חובה כדעת המג"א [וכן נקט בשו"ע הרצ שם סי' ע"א ס"ד], כתב לצאר טעם הדבר שכונת התפלה לצדה בלא מעשה התפלה שהוא הדיבור, אינה פועלת את פעולתה כלל, שענין התפלה הוא חיקון העולמות, והתעלות פנימיותם, כל בחינות נר"ן שבהם, והוא על ידי התדבקות והתקשרות נפש האדם ברוחו, ורוחו בנשמתו, מלמטה למעלה, והם נקשרים ע"י עקימת ותנועת שפתיו בחיתוך תצות התפלה, שהוא בחינת המעשה שצדיבור, כמאמרם ז"ל [סנהדרין ס"ה ע"ב] עקימת שפתיו הוי מעשה, והוא בחינת "נפש" שצדיבור, וההבדל והקול שהוא הדיבור עצמו, הוא בחינת "רוח" שצדיבור, וכונת הלז בהחיכות בעת אמירתם, הוא בחינת "נשמה" שצדיבור. ואשר על כן לא יא' ידי חובה ענין התפלה בהרהור התצות בלבו בלעד, כי

[א] איתא בשו"ע סי' ק"א ס"ב, לא יתפלל בלבו לצד, אלא מחתך הדברים בשפתיו ומשמיע לאזניו בלחש, ולא ישמיע קולו, ומקורו מגמ' ברכות [ל"א ע"א] אמר רב המנונא כמה הלכתא גברותא איכא למשמע מהני קראי דחנה, "וחנה היא מדברת על לבה", מכאן למתפלל צריך שיכוון לבו, "רק שפתייה נעות", מכאן למתפלל שיחתוך בשפתיו, "וקולה לא ישמע", מכאן שאסור להגביה קולו בתפלתו, עכ"ל ג. וע' צביאור הלכה [שם ס"ב ד"ה בלבד] שכתב וצדיעצד אם התפלל בלבו, מנעד המג"א [שם ס"ק ז'] דלא יא' וכ"כ בספר נפש החיים פרק ה' [בפרקים שאחר שער ג'], עכ"ד. ויל"ע צמי שמתפלל בחיתוך השפתיים בלעד, בלא שום קול, אי חשיב כדיבור או בהרהור. ובספר פתחי הלכה הל' ברכות [פ"א ס"ו בהערה] הביא דשאל את הגרש"ז אייערבאך זצ"ל לענין ברכות דנקט השו"ע [סי' ר"ו ס"ג] דהרהור לאו כדיבור דמי, מהו דין המבדל רק בשפתיו אבל אין קול יוא' מפיו כלל, אם נחשב זה לדיבור או להרהור, והורה הגרש"ז שזה דיבור ממש, עכ"ד, ולענ"ד נראה דלענין תפלה אם אין קול יוא' מפיו כלל, לא מיקרי דיבור, כמשמעות לישנא דקראי דחנה וכפשטא דסוגיא דגמ' וכמזכיר בנפש החיים.

המעייין בלישנא דקראי דחנה יראה דבעינן קול בתפלה, דכתיב "רק שפתייה נעות וקולה לא ישמע", ולא נאמר רק שפתייה נעות ואין קול, אלא "וקולה לא ישמע". משמע דקול ודאי איכא, אלא שקולה לא ישמע, דהיינו שקולה אינו נשמע לאחרים, וכ"מ פשטא דסוגיא דגמ' ברכות הנ"ל, ד"רק שפתייה נעות" ענינו חיתוך השפתיים, ו"קולה לא ישמע" היינו דהקול שהוא הדיבור עצמו, לא ישמע לאחרים, וכ"כ הרמב"ם הל' תפלה [פ"ה ה"ט]

איך אפשר להגיע להתקשר צחינת הנשמה, אם לא ילך בסדר המדרגות ממטה למעלה, שיתקשר ה"נפש" של הדיבור שהיא תנועת וחיכוך השפתים, צ"ח"ש של הדיבור שהוא ההצל והקול, ואח"כ יתקשרו גם שניהם צ"ח"שמה", שהיא המחשבה והכוונה שכלל, עכ"ל, הרי דמיון ז"ל ציאר דאיכא צחינת "נפש" שדיבור שהוא חיכוך השפתים, וקרי ליה "המעשה שדיבור" דעקימת שפתיו הוא המעשה שעל ידו נפעל הדיבור, ותו איכא צחינת "רוח" שדיבור והוא הקול, וקרי ליה "הדיבור עצמו", ומאליו הוא מצואר דצחינת שפתים גרידא, בלא שום קול, לא מיקרי "דיבור".

והב"י צ"ח"ש ק"ח הציא דברי הרשב"א משמיה דהירושלמי [צרכות פ"ב ה"ד] דלכתחילה צריך להשמיע לאזנו כמו צ"ח"ש, אלא שבתוספתא [צרכות פ"ג] מלא איפכא דלא בעינן שישמיע לאזנו, והטור הסכים לדברי הירושלמי ומשמעותא דגמ' דידן ודחה מפניהם דברי התוספתא, וצדק הבית הוסיף, ומ"מ הוזהר שכתבתי צ"ח"ש קמ"א מסכים לדברי התוספתא וראוי לחוש לו, עכ"ל, והמג"א שם ס"ק ג' כתב דאין מדברי הוזהר ראייה, די"ל דכונת הוזהר שאיש אחר לא ישמע קולו, ועפ"י נקט צ"ח"ש הרב לגרש"ז ז"ל ס"י ק"ח ס"ב [שהיה נאמן בית הוזהר] דמשמיע לאזניו בלחש [וידוע מהגר"ח מוואלאזין בשם הגר"א דהוזהר אינו מחולק בשום מקום עם הגמרא, רק שהעולם אינם יודעים הפירוש צ"ח"ש או צוה"ק וכו'], וע' נמי בערוך השולחן [ס"י ק"ח ס"ה] שהציא דברי המג"א בפירוש הוזהר דהכוונה שאחר לא ישמע, והוסיף עוד דאפילו אם אעצמו קאי, הכוונה שלא ישמע קול רק בלחש כמ"כ הרמב"ם, וכל הדיון אינו אלא לענין איכות הקול, אם לכתחילה צעין שישמיע לאזניו או לא, אבל לא ס"ד למימר דצחינת שפתים סגי ולא צעין קול כלל. אלא מחזורתא דצ"ח"ג דליכא קול כלל אפילו דדיעבד אינו יוצא ומשום דלא מיקרי דיבור וכמשנ"ת.

[ב] בחי' הגר"ח ז"ל [הל' תפלה פ"ד ה"א] כתב לבאר דעת הרמב"ם דתרי גוויי כונות איכא בתפלה, האחת כונת פירוש המלים, וכוונה זו אינה לעיכובא אלא

צרכה ראשונה, והשנית הכוונה שהוא עומד בתפלה לפני ד', וכמ"כ הרמב"ם [שם פ"ד ה"א] ומהי הכוונה, שיפנה את לבו מכל המחשבות ויראה עצמו כאילו הוא עומד לפני השכינה, וכוונה זו היא מעצם מעשה התפלה, ובלא כונה זו לא מיקרי מעשה תפלה, אלא הוי צגדר מתעסק דאין צו דין מעשה, ולכך מעכבת כונה זו בכל התפלה, דצמקום שהיה מתעסק דינו בלא התפלל כלל, וכאילו דילג מלים אלו, והלא ודאי דלענין עצם התפלה כל הי"ט צרכות מעכבות, ועוד איכא כזה משום דין כונה של כל המצוות דק"ל מצוות צריכות כונה, וכוונה אין הדל בין צרכה ראשונה לשאר התפלה, כיון דהוא דין הנוהג בכל המצוות, וכשאר המצוות דכל המצוה כולה צריכה כונה ולא מהני כונת מקצתה, ה"נ בתפלה דכוותה כולה צריכה כונה, והו' שפסק הרמב"ם דהא דצעין שידע שהוא עומד בתפלה מעכב בכל התפלה כולה, והיינו מחרי טעמי, חדא משום דבלא"ה הוי מתעסק, ועוד משום דין מצוות צריכות כונה, דתרווייהו מעכבי בכל התפלה, ורק כונת פירוש המלים [דאירי צה הרמב"ם צהל' תפלה פ"י ה"א] שהיא דין מקוים רק בתפלה, כזה הוא דק"ל דלא מעכבא רק בצרכה ראשונה דאצות וכמצואר צגמ' צרכות ל"ד ע"ב, עכ"ל.

ויל"ע צגדר הכונה שיכוון שהוא עומד בתפלה לפני ד', דיעוין צפני יהושע צרכות רפ"ה שכתב, ולכאורה ענין מחשבה וכוונה זאת א"א לכוון בשעת התפלה ממש, שהרי בתפלה צריך לכוון בפירוש המלים ולשאלו צרכי כעצד המצקש פרס מרצו, שרובם ככולם הם מעניי העוה"ז וגשמיים. לכן יותר נאות לעשות כזאת קודם התפלה, לשעצד המחשבה לעבודת הבורא עד שידע לפני מי הוא עומד, עכ"ל, והציאו המ"צ צ"ח"ש ס"ק א', וכ"מ דדברי הרמב"ם [שם פ"ד ה"א] שכתב, כיצד היא הכוונה, שיפנה את לבו מכל המחשבות ויראה את עצמו כאילו הוא עומד לפני השכינה, לפיכך צריך לישב מעט קודם התפלה כדי לכוון את לבו ואח"כ יתפלל וכו' עכ"ל, ומצואר דהכוונה של עמידה לפני ד' היא כונת לבו קודם התפלה, ומשום דבשעת התפלה אי אפשר לכוון כונה זו, דצריך אז לכוון כונת פירוש המלים ושאלת צרכי [וכע"ז] צנפש החיים שער ד' פרקים צ"ח"ג צגדר לשמה לענין ת"ת,